

มติมหาเถรสมาคม

ครั้งที่ ๒/๒๕๖๑

สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม

มติที่

๔๙/๒๕๖๑

เรื่อง ขอความเห็นชอบกำหนดระยะวันที่จะบรรพชาอุปสมบทและหลักสูตรการอบรม

ในการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒/๒๕๖๑ เมื่อวันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๖๑ เลขาธิการมหาเถรสมาคมเสนอว่า ในการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑/๒๕๖๑ เมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๖๑ ที่ประชุมรับทราบ เรื่อง รายงานการกำหนดระยะวันที่จะบรรพชาอุปสมบทและหลักสูตรการอบรม ซึ่งคณะทำงานฯ ประกอบด้วย พระพรหมมุนี วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม พระพรหมดิลก วัดสามพระยา พระพรหมโมลี วัดปากน้ำ และพระพรหมบัณฑิต วัดประยุรวงศาวาส ได้ประชุมเมื่อวันที่ ๔ มกราคม ๒๕๖๑ ณ ห้องประชุมสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง โดยที่ประชุมมีมติให้หลักสูตรศาสนศึกษา สำหรับผู้บวชระยะสั้น ของคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักในการดำเนินการ

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติขอเสนอว่า คณะทำงานฯ ได้มีมติเห็นชอบกำหนดวันที่จะบรรพชาอุปสมบทสำหรับผู้บวชระยะสั้น แบ่งเป็น ๒ ระยะ คือ ๑๕ วัน และ ๓๐ วัน

บัดนี้ คณะทำงานฯ ได้ดำเนินการจัดทำหลักสูตรพุทธศาสนศึกษา สำหรับผู้บวชระยะสั้น ๑๕ วัน และ ๓๐ วัน เสร็จเรียบร้อยแล้ว โดยใช้หลักสูตรศาสนศึกษาสำหรับผู้บวชระยะสั้น ของคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักในการดำเนินการ รายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่แนบถวายในที่ประชุม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเห็นควรนำเสนอมหาเถรสมาคมเพื่อโปรดพิจารณาให้ความเห็นชอบ ดังนี้

๑. กำหนดวันที่จะบรรพชาอุปสมบทระยะสั้น ๑๕ วัน และ ๓๐ วัน

๒. หลักสูตรพุทธศาสนศึกษา สำหรับผู้บวชระยะสั้น ๑๕ วัน และ ๓๐ วัน

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเห็นควรนำเสนอมหาเถรสมาคมเพื่อโปรดพิจารณา

ที่ประชุมพิจารณาแล้วมีมติเห็นชอบตามที่เสนอ และให้ดำเนินการได้ทันที โดยไม่ต้องรอรับรอง รายงานการประชุม

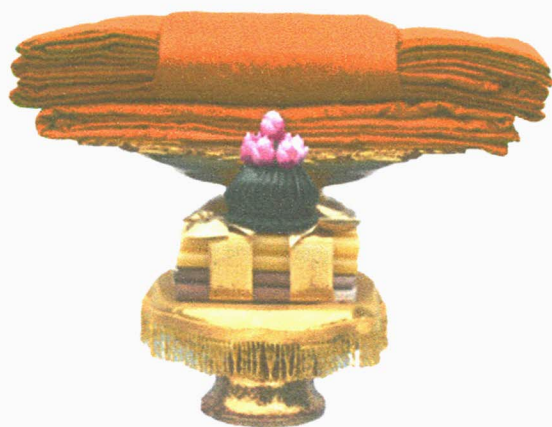
พันตำรวจโท

W -

(พงศ์พร พรหมณ์เสนห์)

ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

เลขาธิการมหาเถรสมาคม

หลักสูตรพุทธศาสนศึกษา
สำหรับผู้บวชระยะสั้น
๑๕ วัน และ ๓๐ วัน

หลักเกณฑ์การใช้หลักสูตร

๑. สำหรับผู้บวช ๑๕ วัน ให้ใช้เวลาเรียน ๑๐ วัน วันละ ๕ คาบ
๒. สำหรับผู้บวช ๓๐ วัน ให้ใช้เวลาเรียน ๒๐ วัน วันละ ๕ คาบ
๓. วันและเวลานอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในตารางเรียน ให้ใช้เจริญภาวนา และทำกิจกรรมอื่น ๆ
๔. สำหรับรายวิชาที่กำหนดไว้ในรายการศึกษา ให้ปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม แต่ควรเรียนให้ครบหัวข้อตามที่กำหนดในแนวสังเขปวิชา

วัตถุประสงค์ของหลักสูตร

๑. เพื่อให้ผู้เรียนมีศรัทธามั่นคงในพระรัตนตรัยและซาบซึ้งในคุณค่าของพระพุทธศาสนา
๒. เพื่อให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อเพศภาวะ ต่อวัด ต่อพุทธศาสนิกชน ต่อศาสนกิจ และต่อพระพุทธศาสนา
๓. เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในแนวทางและหลักการสำคัญของพระธรรมวินัย พอที่จะประพฤติให้ถูกต้องและแนะนำแก่ผู้ใกล้ชิดได้
๔. เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการฝึกฝนอบรมดี มีคุณธรรมและจริยธรรม พร้อมทั้งดำเนินชีวิตที่ดีงาม สงบสุข เป็นสมาชิกที่มีคุณประโยชน์ของวัดและของสังคม
๕. เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรมพอเป็นพื้นฐานของการศึกษาและปฏิบัติธรรมต่อไป

ตารางประกอบโครงสร้าง
หลักสูตรพุทธศาสนศึกษาสำหรับผู้บวชระยะสั้น (๑๕ วัน)

ลำดับที่	วิชา	จำนวนหน่วยการเรียนรู้
๑	ธรรม	๒๔ คาบ
๒	วินัย	๖ คาบ
๓	พุทธประวัติ	๘ คาบ
๔	เทศนา	๔ คาบ
๕	ศาสนพิธี	๔ คาบ
๖	ภavana	๔ คาบ
	รวม	๕๐ คาบ

หมายเหตุ จำนวน ๑ คาบ เท่ากับ ๕๐ นาที

ตัวอย่างตารางเรียนประจำวัน
สำหรับผู้บวช ๑๕ วัน

วัน/เวลา	๐๙.๐๐- ๐๙.๕๐ น.	๐๙.๕๐- ๑๐.๔๐ น.	พัก	๑๓.๓๐- ๑๔.๒๐ น.	๑๔.๒๐- ๑๕.๑๐ น.	พัก	๑๕.๒๐- ๑๖.๑๐ น.
๑	วินัย	ธรรม		ศาสนพิธี	พุทธประวัติ		ธรรม
๒	ธรรม	วินัย		ภาวนา	ธรรม		พุทธประวัติ
๓	ศาสนพิธี	ธรรม		ธรรม	วินัย		ธรรม
๔	วินัย	ธรรม		ธรรม	พุทธประวัติ		ภาวนา
๕	ธรรม	วินัย		พุทธประวัติ	ศาสนพิธี		ธรรม
๖	ธรรม	ภาวนา		เทศนา	ธรรม		ธรรม
๗	ธรรม	วินัย		เทศนา	พุทธประวัติ		ธรรม
๘	ธรรม	ธรรม		พุทธประวัติ	ธรรม		เทศนา
๙	ธรรม	ภาวนา		ธรรม	ธรรม		พุทธประวัติ
๑๐	ธรรม	ธรรม		ศาสนพิธี	พุทธประวัติ		เทศนา

ตารางประกอบโครงสร้าง
หลักสูตรพุทธศาสนศึกษาสำหรับผู้บวชระยะสั้น (๓๐วัน)

ลำดับที่	วิชา	จำนวนหน่วยการเรียนรู้
๑	ธรรม	๕๒ คาบ
๒	วินัย	๑๒ คาบ
๓	พุทธประวัติ	๑๕ คาบ
๔	เทศนา	๖ คาบ
๕	ศาสนพิธี	๘ คาบ
๖	ภavana	๗ คาบ
	รวม	๑๐๐ คาบ

หมายเหตุ จำนวน ๑ คาบ เท่ากับ ๕๐ นาที

ตัวอย่างตารางเรียนประจำวัน
สำหรับผู้บวช ๓๐ วัน

วัน/เวลา	๐๙.๐๐- ๐๙.๕๐ น.	๐๙.๕๐- ๑๐.๔๐ น.	พัก	๑๓.๓๐- ๑๔.๒๐ น.	๑๔.๒๐- ๑๕.๑๐ น.	พัก	๑๕.๒๐- ๑๖.๑๐ น.
๑	วินัย	ธรรม		ศาสนพิธี	พุทธประวัติ		ธรรม
๒	ธรรม	วินัย		เทศนา	ธรรม		พุทธประวัติ
๓	ศาสนพิธี	ธรรม		ธรรม	วินัย		ธรรม
๔	วินัย	ธรรม		ศาสนพิธี	ธรรม		เทศนา
๕	ธรรม	วินัย		พุทธประวัติ	ศาสนพิธี		ธรรม
๖	ธรรม	ภาวนา		พุทธประวัติ	ธรรม		ธรรม
๗	ธรรม	วินัย		เทศนา	พุทธประวัติ		ธรรม
๘	ธรรม	ศาสนพิธี		พุทธประวัติ	ธรรม		ภาวนา
๙	ธรรม	ภาวนา		ธรรม	วินัย		ศาสนพิธี
๑๐	ธรรม	วินัย		ศาสนพิธี	ธรรม		ภาวนา
๑๑	วินัย	ภาวนา		ธรรม	พุทธประวัติ		ธรรม
๑๒	ธรรม	ธรรม		เทศนา	ธรรม		พุทธประวัติ
๑๓	ธรรม	ธรรม		พุทธประวัติ	ธรรม		ศาสนพิธี
๑๔	ธรรม	ธรรม		ธรรม	วินัย		ภาวนา
๑๕	วินัย	ธรรม		ธรรม	พุทธประวัติ		ธรรม
๑๖	ธรรม	ธรรม		พุทธประวัติ	ธรรม		วินัย
๑๗	ธรรม	ธรรม		พุทธประวัติ	ธรรม		ภาวนา
๑๘	ธรรม	ธรรม		เทศนา	พุทธประวัติ		ธรรม
๑๙	เทศนา	ธรรม		ธรรม	ธรรม		พุทธประวัติ
๒๐	ธรรม	ธรรม		ธรรม	พุทธประวัติ		ธรรม

๑. ธรรม

จุดประสงค์เฉพาะวิชา

๑. ให้รู้จักเข้าใจความหมาย คุณค่า และความสำคัญ และเกิดความเลื่อมใสมีศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญาอย่างมั่นคงในพระรัตนตรัย
๒. ให้มองเห็นความเป็นเหตุเป็นผล และความเป็นระบบแห่งหลักธรรมในพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับธรรมชาติของธรรมชาติ และมองเห็นภาพรวมของพระพุทธศาสนา
๓. ให้รู้ตระหนักถึงความจำเป็น และเกิดจิตสำนึกที่จะพัฒนาคน และพัฒนาสังคมตามแนวทางแห่งหลักธรรม
๔. ให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมพื้นฐานของพระพุทธศาสนา พอที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ และเป็นพื้นฐานของการศึกษาค้นคว้าให้กว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้น
๕. ให้มีทักษะในการคิดและปฏิบัติอย่างถูกต้องตามหลักธรรม เพื่อให้เป็นผู้ที่ได้รับการฝึกฝนอบรมแล้วอย่างประณีต เป็นศาสนทายาทที่ดี และเป็นสมาชิกที่มีคุณค่าของพระศาสนาและสังคม

แนวสัณเขปวิชา

ศึกษาหลักธรรมที่ควรรู้ ทั้งในส่วนสภาวะธรรมและหลักธรรมทั่วไป ดังนี้

ส่วนที่ ๑ หลักธรรมพื้นฐาน

ศึกษาเกี่ยวกับหลักการทั่วไปของพระพุทธศาสนา พระรัตนตรัยและไตรสรณคมน์ อริยสัจ ๔ หลักธรรมสำคัญที่เนื่องในอริยสัจ ๔

ส่วนที่ ๒ หลักธรรมที่ควรทราบเพื่อนำไปใช้ในชีวิตจริง

ศึกษาเกี่ยวกับธรรมที่เป็นคุณสมบัติพื้นฐานของคนดี ธรรมเพื่อสร้างสันติสุขในสังคม สภาวะธรรมฝ่ายอกุศล-กุศล ธรรมที่เป็นหลักในการดำเนินชีวิตให้เจริญงอกงาม ธรรมเพื่อปิดกั้นโทษภัยและเสื่อมเสีย ธรรมเพื่อเป็นหลักประกันชีวิตที่ดีงามและมีความเป็นอิสระ ธรรมเพื่อความเข้าใจและถือเอาประโยชน์ได้อย่างถูกต้องจากพระศาสนา

ส่วนที่ ๓ โอวาทานุศาสนีคือแนวทางความประพฤติและความรับผิดชอบของพระภิกษุสามเณร

ศึกษาเกี่ยวกับคำศัพท์ที่ใช้เรียกพระภิกษุสามเณร หน้าที่ของพระภิกษุสามเณรต่อตนเอง พระศาสนาและสังคม

ส่วนที่ ๔ คิหิปฏิบัติคือข้อปฏิบัติเพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีงามและร่วมสร้างสรรค์สังคมที่มีสันติสุข

ศึกษาเกี่ยวกับหลักธรรมพื้นฐานสำหรับสาธุชน หลักธรรมพื้นฐานในการทำหน้าที่ของคฤหัสถ์ หลักธรรมเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของชีวิตและสังคม หลักธรรมเพื่อความเจริญมั่นคงและสงบสุขของบ้านเมือง หลักธรรมสำหรับอุบาสก อุบาสิกา

รายการศึกษา

ศึกษาหลักธรรมที่ควรรู้ ทั้งในส่วนสภาวะธรรมและหลักธรรมทั่วไป ดังนี้

ส่วนที่ ๑ หลักธรรมพื้นฐาน

๑๙ คาบ

๑.๑ ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับหลักการทั่วไปของพระพุทธศาสนา

๓ คาบ

๑. หลักทั่วไปของพระพุทธศาสนา ตามนัยแห่งพุทธพจน์ในพระธรรมบทคาถาว่า พหุ เว สรณํ ยนฺติ ฯ เปฯ (ขุ.ธ.๒๕/๒๔/๔๐) เน้นการเชื่อมโยงจากศรัทธาในพระรัตนตรัย และการถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะสู่การปฏิบัติด้วยปัญญาตามหลักอริยสัจ ๔

๒. หัวใจของพระพุทธศาสนา ตามนัยแห่งพระโอวาทปาติโมกข์ คาถาว่า สพฺพปาปสฺส อภฺรณํ ฯ เปฯ (ขุ.ธ.๒๕/๒๔/๓๙) ในฐานะเป็นบทสรุปแห่งหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนา

๓. สัทธรรม ๓ คือ ปรีชา ๓ ปฏิบัติ ๓ ปฏิเวท และความสัมพันธ์ระหว่างองค์ธรรมทั้ง ๓

๑.๒ พระรัตนตรัยและไตรสรณคมน์

๒ คาบ

๑. ความหมายและความสำคัญของพระรัตนตรัยและไตรสรณคมน์

๒. พุทธคุณ ๒

- อตฺตหิตสมฺบัตติ
- ปฺรหิตสมฺบัตติ

๓. พุทธคุณ ๓

- ปัญญาคุณ
- วิสุทธิตุคุณ
- กรุณาคุณ

๔. พุทธจริยา ๓

- โลกัตถจริยา
- ญาคัตถจริยา
- พุทธัตถจริยา

๑.๓ ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับอริยสัจ ๔

๒ คาบ

๑. ความหมายของอริยสัจ ๔ แต่ละข้อ

๒. อริยสัจ ในฐานะหลักการแก้ปัญหาตามแนวทางของเหตุและผล

๓. ความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลระหว่างอริยสัจ ๔ และเหตุผลในการเรียบเรียงลำดับเช่นนั้น

๔. กิจในอริยสัจ ๔

๑.๔ หลักธรรมสำคัญที่เนื่องในอริยสัจ ข้อที่ ๑

๓ คาบ

๑. ชันธ ๕

๒. ไตรลักษณ์

๑.๕ หลักธรรมสำคัญที่เนื่องในอริยสัจ ข้อที่ ๒

๔ คาบ

๑. ตัณหา ๓

๒. กรรม

- ความหมายของกรรม ความดี-ความชั่ว กุศล-อกุศล บุญ-บาป
- กรรม ๒ คือ กุศลกรรมและอกุศลกรรม
- กรรม ๓ คือ กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม

๑.๖	หลักธรรมสำคัญที่เนื่องในอริยสัจ ข้อที่ ๓	๒	คาบ
	๑. นิพพาน ภาวะไร้ทุกข์ คือ นิโรธ ที่เป็นสุขอย่างสูงสุด		
	๒. อริยบุคคล ๔ คือ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์		
๑.๗	หลักธรรมสำคัญที่เนื่องในอริยสัจ ข้อที่ ๔	๓	คาบ
	๑. มรรคมรรค ๘ และมรรคในฐานะเป็นมัชฌิมาปฏิปทา		
	๒. หลักธรรมที่แสดงนัยย่อแห่งมรรค		
	- ไตรสิกขา		
	- บุญกิริยาวัตถุ ๓ บุญกิริยาวัตถุ ๑๐		
	- สติปัฏฐาน ๔		
	- อิทธิบาท ๔		
ส่วนที่ ๒	หลักธรรมที่ควรทราบเพิ่มเติม	๑๘	คาบ
	(เน้นความเข้าใจในความหมาย คุณค่า และการนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตจริง)		
๒.๑	ธรรมที่เป็นคุณสมบัติพื้นฐานของคนดี	๓	คาบ
	๑. ธรรมมีอุปการะมาก ๒		
	๒. ธรรมอันทำให้งาม ๒		
	๓. สัมปยุตธรรม ๗		
๒.๒	ธรรมเพื่อสร้างสันติสุขในสังคม	๓	คาบ
	๑. ธรรมคุ้มครองโลก		
	๒. บุคคลหาได้ยาก ๒		
	๓. พรหมวิหาร ๔		
๒.๓	สภาวะธรรมฝ่ายอกุศล-กุศลบางหมวดที่ควรทราบ	๓	คาบ
	๑. อกุศลมูล ๓ และกุศลมูล ๓		
	๒. พุจจิต ๓ และสุจจิต ๓		
	๓. อกุศลกรรมบถ ๑๐ และกุศลกรรมบถ ๑๐		
๒.๔	ธรรมที่เป็นหลักในการดำเนินชีวิตให้เจริญงอกงาม	๓	คาบ
	๑. วุฑฒิ ๔		
	๒. จักร ๔		
	๓. อิทธิบาท ๔		
๒.๕	ธรรมเพื่อปิดกั้นโทษภัยและเสื่อมเสีย	๒	คาบ
	๑. อคติ ๔		
	๒. อนันตริยกรรม ๕		
๒.๖	ธรรมเพื่อเป็นหลักประกันชีวิตที่ดีงาม และมีความเป็นอิสระ	๒	คาบ
	๑. อริยทรัพย์ ๗		
	๒. โลกธรรม ๘		
๒.๗	ธรรมเพื่อความรู้เข้าใจและถือเอาประโยชน์ได้อย่างถูกต้องจากพระศาสนา	๒	คาบ
	๑. ลักษณะตัดสินธรรมวินัย ๘		
	๒. ัมมัสสวนานิสงส์ ๕		

ส่วนที่ ๓ ศึกษาโอวาทานุศาสนี

๓ คาบ

(แนวทางความประพฤติและความรับผิดชอบของพระภิกษุสามเณร)

๓.๑ คำศัพท์ที่ใช้เรียกพระภิกษุสามเณรและความหมาย

๑ คาบ

๑. พระภิกษุ สามเณร สมณะ บรรพชิต
๒. พระสงฆ์และความแตกต่างระหว่างคำว่า ภิกษุ กับสงฆ์ ภิกษุสงฆ์กับอริยสงฆ์ คำอื่น ๆ เช่น มุนี
๓. ความหมายของการบวช

๓.๒ หน้าที่ของภิกษุสามเณรต่อตนเอง พระศาสนา - สังคม

๒ คาบ

๑. ปาริสุทธิศีล ๕
๒. อันตรายของพระภิกษุ สามเณรผู้บวชใหญ่ ๔
๓. หลักทั่วไปในการปฏิบัติต่อประชาชน
 - การสร้างปสาทะ
 - ความเป็นผู้ไม่มีภัย
 - การให้ธรรมทาน
 - ความเป็นผู้นำทางจิตและทางสติปัญญา

ส่วนที่ ๔ ศึกษาคิปปิปฏิบัติ

๑๒ คาบ

(ข้อปฏิบัติเพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีงามและร่วมสร้างสรรค์สังคมที่มีสันติสุข)

๔.๑ หลักธรรมพื้นฐานสำหรับสาธุชน

๔ คาบ

๑. ศีล ๕
๒. ขรवासธรรม ๔
๓. อปายมุข ๔, ๖
๔. ทิศา ๖

๔.๒ หลักธรรมเพื่อพื้นฐานในการทำหน้าที่ของคฤหัสถ์

๑ คาบ

- ประโยชน์เกิดแต่การถือโอภาครุทพย (โอภาทียะ ๔)

๔.๓ หลักธรรมเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของชีวิตและสังคม

๕ คาบ

๑. ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ๔
๒. สัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔
๓. สุขของคฤหัสถ์ ๔
๔. สังคหวัตถุ ๔
๕. ตระกูลอันมั่งคั่งจะตั้งอยู่นานเพราะสถาน ๔ และกุลจิรัฏฐิติธรรม ๔

๔.๔ หลักธรรมเพื่อความเจริญมั่นคงและสงบสุขของบ้านเมือง

๑ คาบ

(ธรรมสำหรับพระมหากษัตริย์และผู้ปกครองบ้านเมือง)

๑. อธิปไตย ๓
๒. ทศพิธราชธรรม ๑๐

๔.๕ หลักธรรมสำหรับอุบาสก อุบาสิกา

๑ คาบ

๑. มิจฉาณิชาหรืออภรณียวนิชา ๕
๒. สมบัติของอุบาสก ๕

๒. วินัย

จุดประสงค์เฉพาะวิชา

๑. ให้รู้พระวินัยขั้นพื้นฐาน พอที่จะประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้อง และรักษาได้ในฐานะเป็นพระภิกษุ สามเณรที่ดี
๒. ให้มีความสำนึกตระหนักในสัญญา ที่จะระมัดระวังสำรวมตนในพระวินัย ให้เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสของประชาชน และมีศีลจารวัตรที่จะส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อยงดงามแห่งสงฆ์ ทำตนให้เป็นสังฆโสภณ
๓. ให้มีจิตสำนึกในความร่วมมือร่วมรับผิดชอบต่อกิจส่วนรวม และประโยชน์สุขแห่งสงฆ์ เคารพสงฆ์ และตระหนักในบทบาทของตนในการร่วมเสริมสร้างความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนา
๔. ให้มีความรู้ในหลักแห่งพระวินัย พอเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาค้นคว้าให้กว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

แนวสัลงเขปวิชา

ศึกษาพุทธบัญญัติว่าด้วยระเบียบแบบแผนของสงฆ์ ทั้งส่วนอาทิพรหมจรรย์และอภิสมจาร ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรู้เบื้องต้นเรื่องพระวินัย สิกขาบทในปาติโมกข์ (ศีล ๒๒๗) ข้อปฏิบัติเบื้องต้นเกี่ยวกับอภิสมจารและวัตรที่พึงทราบ

รายการศึกษา

ศึกษาพุทธบัญญัติว่าด้วยระเบียบแบบแผนของสงฆ์ทั้งส่วนอาทิพรหมจรรย์และอภิสมจาร ดังนี้

๑๒ คาบ

๑. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับพระวินัย

๒ คาบ

๑.๑ ความหมายของวินัยและคำที่เกี่ยวข้อง คือ ศีล วัตร สิกขาบทอาทิพรหมจรรย์ และอภิสมจาร

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการบัญญัติพระวินัย

๑.๓ อานิสงส์พระวินัย

๒. สิกขาบทในปาติโมกข์ (ศีล ๒๒๗) เพียงให้รู้ข้อที่จะปฏิบัติ

๖ คาบ

๒.๑ ปาราชิก ๔

๒.๒ สังฆาทิเสส ๑๓

๒.๓ อนินยต ๒

๒.๔ นิสสัคคียปาจิตตีย์ ๓๐

๒.๕ ปาจิตตีย์ ๙๒

๒.๖ ปาฏิเทสนียะ ๔

๒.๗ เสดยวัตร ๗๕

๒.๘ อธิกรณสมณะ ๗

๓. ข้อปฏิบัติเบื้องต้นเกี่ยวกับภิกษุสมาจาร เพียงให้เข้าใจความมุ่งหมาย
และรู้จักปฏิบัติตนได้ถูกต้อง ๒ คาบ
- ๓.๑ ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับร่างกาย (กายบริหาร)
- ๓.๒ การจำพรรษา การลงอุโบสถ ปวารณา และกฐิน
๔. วัตรที่พึงทราบ ๒ คาบ
- ๔.๑ อุปัชฌายวัตรและอาจารย์วัตร
- ๔.๒ อโศจร

๓. พุทธประวัติ

จุดประสงค์เฉพาะรายวิชา

๑. ให้เกิดความซาบซึ้งในพุทธกิจและพุทธจริยวัตร เสริมศรัทธาในคุณพระรัตนตรัยให้หนักแน่นมั่นคง
๒. ให้รู้เข้าใจและสำนึกตระหนักในบทบาทและคุณูปการของพระพุทธศาสนา ต่อการแก้ไขปรับปรุง สร้างสรรค์ พัฒนาวัฒนธรรมของสังคมและอารยธรรมของมนุษยชาติ บังเกิดความมั่นใจในคุณค่าและความสำคัญของพระพุทธศาสนา และมองเห็นความจำเป็นที่จะต้องช่วยกันทำนุบำรุงให้เจริญมั่นคงยิ่งขึ้นไป
๓. ให้รู้เข้าใจและรู้จักวิเคราะห์เหตุปัจจัยแห่งความเจริญและความเสื่อมของพระพุทธศาสนา ในอดีต เพื่อเป็นแบบอย่างและเป็นบทเรียนในการที่จะทำหน้าที่รับผิดชอบสร้างสรรค์ความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนาสืบไป
๔. ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติพระพุทธเจ้า ประวัติของพระอริยสาวก และบุคคลสำคัญในพระพุทธศาสนาและความเป็นมาของพระพุทธศาสนา พอเป็นพื้นฐานของการศึกษาค้นคว้ากว้างขวางให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

แนวสังเขปวิชา

ศึกษาประวัติของพระพุทธเจ้าและพระสาวก รวมทั้งความเป็นมาของพระพุทธศาสนา ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประวัติของพระพุทธเจ้าตั้งแต่ประสูติจนถึงปรินิพพาน ประวัติของพระสาวกที่สำคัญ ประวัติการสังคายนา พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน

รายการศึกษา

ศึกษาพระประวัติของพระพุทธเจ้าและความเป็นมาของพระพุทธศาสนาเท่าที่
ชาวพุทธทั่วไปควรทราบ โดยสังเขป ดังนี้

๑๕ คาบ

๑. พุทธประวัติ

๕ คาบ

- ๑.๑ สภาพแวดล้อมแห่งชีวิตจิตใจและสังคมในชมพูทวีปภายใต้อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์
- ๑.๒ ชาตัญญิ ลำดับพระวงศ์ และการประสูติของเจ้าชายสิทธัตถะ
- ๑.๓ วัยเยาว์ พระนิสัย การศึกษา และชีวิตตามวิถีแห่งกามสุขัลลิกานุโยค
- ๑.๔ การออกผนวช การบำเพ็ญเพียร ทุกกรกิริยาตามวิถีแห่งอัสถกิลมถานุโยค
- ๑.๕ ตรัสรู้ ปฐมเทศนา ปฐมสาวก การประดิษฐานพระพุทธศาสนาในแคว้นมคธ วัดเวฬุวัน และวัดเชตวัน การตั้งภิกษุณีสงฆ์

๒. สาวกประวัติ

๓ คาบ

ศึกษาประวัติของพระสาวกที่เป็นกำลังสำคัญในการประกาศพระศาสนา

๒.๑ พระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะ

๒.๒ พระมหากัสสปะ พระอุบาลี พระอานนท์

๒.๓ พระมหาปชาบดีโคตมี อนาถบิณฑิกเศรษฐี วิสาขมหาอุบาสิกา

๓. ความเป็นมาของพระพุทธศาสนา ๑ คาบ
- ๓.๑ ประวัติการสังคายนา โดยสัมพันธ์กับการถือธรรมวินัยเป็นศาสนา
- ๓.๒ ประวัติพระพุทธศาสนาดั้งแต่หลังปรินิพพานเข้าสู่ประเทศไทย
๔. พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน
- ๔.๑ ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ ๑ คาบ
- พระพุทธศาสนา คือ ศาสนาของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ
 - พระพุทธศาสนา คือ รากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย
 - พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจ ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คนไทย
 - พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันคู่ชาติไทย
 - พระพุทธศาสนาเป็นหลักแนวทางในการพัฒนาชาติไทย
- ๔.๒ การปกครองคณะสงฆ์ ๑ คาบ
- การปกครองคณะสงฆ์ในอดีต
 - การปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน
- ๔.๓ สมณศักดิ์และสมเด็จพระสังฆราช ๑ คาบ
- ความหมายของสมณศักดิ์
 - จุดมุ่งหมายของการแต่งตั้งสมณศักดิ์
 - การสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช
- ๔.๔ การศึกษาของคณะสงฆ์ ๑ คาบ
- ประวัติการศึกษาการสอนของพระพุทธศาสนา
 - การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม
 - การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี
 - การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
 - การศึกษาระดับอุดมศึกษา
- ๔.๕ สถานการณ์พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน ๑ คาบ
- วิเคราะห์สถานการณ์พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน
 - สาเหตุและแนวนโยบายในการรักษาพระพุทธศาสนา
 - วิเคราะห์ความเจริญและความเสื่อมของพระพุทธศาสนา
 - วิเคราะห์สถานการณ์พระพุทธศาสนาในอนาคตและแนวโน้มที่ควรจะเป็น
- ๔.๖ ความรู้เรื่องพระไตรปิฎก ๑ คาบ
- ความหมายของพระไตรปิฎก
 - การแบ่งหมวดหมู่ของพระไตรปิฎก
 - การสังคายนาพระไตรปิฎก
 - อานิสงส์การเรียนรู้พระไตรปิฎก

๔. เทศนา

จุดประสงค์เฉพาะวิชา

๑. ให้มีทักษะในการคิดและการสื่อสาร สามารถแสดงออกซึ่งความรู้ความเข้าใจในทางพระพุทธศาสนาอย่างได้ผล
๒. ให้มีประสบการณ์และสร้างเสริมความชำนาญชัดเจน ในการถ่ายทอดความรู้ทางพระพุทธศาสนา และในการเผยแพร่ธรรม
๓. ให้ได้ความรู้ความเข้าใจด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนากว้างขวาง ลึกซึ้ง และชัดเจนยิ่งขึ้น จากการฝึกคิด ไตร่ตรอง ค้นคว้า และแยกแยะขยายความในการพยายามเขียนถ่ายทอดแสดงออกแก่ผู้อื่น
๔. ให้สามารถบรรยาย อธิบาย ขยายความ หรือชี้แจงประเด็นปัญหาที่ยากหรือลึกซึ้งให้เข้าใจง่าย ชัดเจนอย่างเป็นเหตุเป็นผล และน่าสนใจ และสามารถนำเสนอหลักธรรม โดยประยุกต์ให้เหมาะสมกับปัญหา และสภาพแวดล้อมตามยุคสมัย ด้วยความรู้เท่าทันต่อปัจจัยรอบด้านที่เกี่ยวข้อง

แนวสังเขปวิชา

ศึกษาวิธีอ่านและเขียนภาษามคร เรียนรู้โดยทรงจำพุทธศาสนสุภาษิต ฝึกเขียน พุด อธิบาย ขยายความพุทธศาสนสุภาษิต ตามที่กำหนด

รายการศึกษา

เรียนรู้วิธีอ่านและเขียนภาษามคร เรียนรู้โดยทรงจำพุทธศาสนสุภาษิต ฝึกเขียน พุด อธิบาย ขยายความ ตามที่กำหนด ศึกษาพุทธศาสนสุภาษิต เพิ่มเติม ดังนี้ ๖ คาบ

๑. เรียนรู้วิธีอ่านและเขียนภาษามคร

๒. เรียนรู้โดยทรงจำพุทธศาสนสุภาษิต ๑๐ บท ดังต่อไปนี้

๒.๑ อตตํ หิ อตตโน นาโถ.

ตนแลเป็นที่พึ่งของตน.

(พ.ธ.๒๕/๒๒/๓๖)

๒.๒ วิริเยน ทุกขมจเจติ.

คนล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร.

(พ.สุ.๒๕/๓๑๑/๓๖๑)

๒.๓ อรुरายํ น ญญชติ.

ไม่ทำสิ่งมิใช่ธุระ.

(พ.ชา.๒๗/๑๘๑๙/๓๕๕)

๒.๔ จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวหํ.

จิตที่ฝึกแล้วนำสุขมาให้.

(พ.ธ.๒๕/๑๓/๑๙)

๒.๕ สุขํ สงฺฆสฺส สามคฺคี.

ความพร้อมเพรียงของหมู่ทำให้เกิดสุข.

(พ.อติ.๒๕/๑๙๗/๒๓๘)

๒.๖ กลยานการี กลยานํ ปาปการี จ ปาปกํ.
ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว.

(ส.ส.๑๕/๙๐๓/๓๓๓)

๒.๗ อปฺปมาโท อมตํ ปทํ.
ความไม่ประมาทเป็นทางไม่ตาย.

(พ.ธ.๒๕/๑๒/๒๘)

๒.๘ สุตฺตํ ลกฺขณํ ปณฺณํ อปฺปมตฺโต วิจกฺขณํ.
ผู้ไม่ประมาทพิจารณา ตั้งใจฟัง ย่อมได้ปัญญา.

(ส.ส.๑๕/๘๔๕/๓๑๖)

๒.๙ ธมฺมจารี สุขํ เสติ.
ผู้ประพฤติธรรมย่อมอยู่เป็นสุข.

(พ.เถร.๒๖/๓๕๙/๓๓๕)

๒.๑๐ อโมฆํ ทิวสํ กยิรา.
เวลาแต่ละวันอย่าให้ผ่านไปเปล่า.

(พ.เถร.๒๖/๓๕๙/๓๓๕)

๓. ศึกษาพุทธศาสนสุภาษิตเพิ่มเติมอีก ๑๐ บท ดังต่อไปนี้

๓.๑ ออกตํ ทุกฺกณฺํ เสยฺยํ.
ความชั่วไม่ทำเลยเสียดีกว่า.

(ส.ส.๑๕/๒๓๙/๖๘ พ.ธ.๒๕/๙๑/๕๖)

๓.๒ นตฺถิ สนฺติปริ สุขํ.
ไม่มีความสุขที่ยิ่งกว่าความสงบ.

(พ.ธ.๒๕/๒๕/๔๒)

๓.๓ สีสํ โลเก อนุตฺตรํ.
ศีลเป็นเยี่ยมในโลก.

(ข.ชา.๒๗/๘๖/๒๘)

๓.๔ ยํ เวรํ อุปนฺยหนฺติ เตสุปสมฺมตํ.
เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร.

(นัย.พ.ธ.๒๕/๑๑/๑๕)

๓.๕ ปญฺญา นรานํ รตนํ.
ปัญญาเป็นรัตนะของนรชน.

(ส.ส.๑๕/๑๖๑/๕๐)

๓.๖ สุทฺตสํ วชฺชมนฺเณสํ อตฺตโน ปน ทฺวฬสํ.
ความผิดของผู้อื่นเห็นง่าย แต่ของตนเห็นยาก.

(พ.ธ.๒๕/๒๙/๕๘)

๓.๗ สุขํ สทฺธา ปตฺถิตา.
ศรัทธาตั้งมั่นแล้วนำสุขมาให้.

(พ.ธ.๒๕/๓๓/๕๙)

๓.๘ ทุกโซ พาเลฮี สงคโม.

สมาคมกับคนพาลนำทุกข์มาให้.

(ขุ.ชา.นวก.๒๗/๑๒๙๑/๒๖๕)

๓.๙ น มียยมานสฺส ภวนฺติ ตาณา.

เมื่อถึงเวลาตายไม่มีใครช่วยได้

(ม.ม.๑๓/๔๕๑/๔๑๒ ขุ.เถร.๒๖/๓๘๘/๓๗๘)

๓.๑๐ สจฺจํ เว อมตา วาจา.

คำสัตย์แท้เป็นวาจาไม่ตาย.

(สํ.ส.๑๕/๘๔๖ ขุ.ส. ๒๕/๓๑๑/๓๖๑)

๕. ศาสนพิธี

จุดประสงค์เฉพาะวิชา

๑. ให้รู้เข้าใจและสามารถปฏิบัติศาสนพิธีที่เป็นประเพณีนิยมทั่วไป วัฒนธรรมของชาวพุทธไทยได้อย่างถูกต้อง เรียบร้อย งดงาม
๒. ให้รู้เข้าใจความหมายและความมุ่งหมายของศาสนพิธี และปฏิบัติศาสนพิธีด้วยความสำนึกตระหนักที่จะให้ผลตามความมุ่งหมาย
๓. ให้รู้เข้าใจและปฏิบัติกิจกรรมในวันสำคัญและเทศกาลสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีไทยได้อย่างถูกต้อง
๔. ให้รู้จักปฏิบัติตนในฐานะเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นแบบอย่างที่ดีในการส่งเสริมสืบทอดวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา

แนวสัขะปะวิชา

ศึกษาและฝึกปฏิบัติศาสนพิธี ประเพณีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความหมาย ความมุ่งหมายและความรู้ทั่วไปเรื่องศาสนพิธี การปฏิบัติตนในฐานะอุบาสก วันสำคัญและเทศกาลสำคัญทางพระพุทธศาสนาและทางวัฒนธรรม ประเพณีของชาวพุทธไทย

รายการศึกษา

ศึกษาประเพณีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่ควรรู้ พร้อมทั้งเรียนรู้และฝึกปฏิบัติศาสนพิธี เฉพาะส่วนที่ใช้กันเป็นสามัญ พอให้ปฏิบัติตนได้ถูกต้อง และช่วยจัดเตรียมได้ ๘ คาบ

๑. ความหมายและความมุ่งหมายของศาสนพิธี

๑ คาบ

๑.๑ ความหมายของศาสนพิธี (กิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างมีวิธีการเป็นแบบแผน เพื่อให้เกิดความพร้อมเพรียง พร้อมใจ และน้อมนำความรู้สึกลึกซึ้งดีสิทธ์ หรือเห็นความสำคัญที่จะต้องตั้งใจปฏิบัติอย่างจริงจัง)

๑.๒ ความมุ่งหมายที่พึงทราบ

- เพื่อเป็นการฝึกความมีระเบียบวินัยเป็นเบื้องต้นแห่งศีล
- เพื่อเป็นเครื่องเตรียมจิตให้ตระหนักถึงความสำคัญของกิจกรรมที่จะทำต่อไป
- เพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันเดียวกันของหมู่คณะหรือที่ประชุม
- เพื่อความเรียบร้อย งดงาม เป็นที่ตั้งแห่งประสาท ทำให้เกิดปีติปราโมทย์และความชื่นชมประทับใจ
- เพื่อเป็นส่วนประกอบช่วยส่งเสริมการเผยแผ่ธรรม
- เพื่อเป็นเครื่องนำเข้าสู่การปฏิบัติที่สูงขึ้นไป ในการบำเพ็ญทาน ศีล ภาวนา

๒. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับศาสนพิธี

๑ คาบ

๒.๑ ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับบุญกิริยาวัตถุ ๓

๒.๒ ความหมายและความแตกต่างของศาสนพิธี ที่นิยมจำแนกเป็นกุศลพิธี บุญพิธี ทั้งงานมงคลและงานอวมงคล ทานพิธี และปณิณกพิธี

๓. การปฏิบัติตนในฐานะอุบาสก

๓ คาบ

เรียนรู้และฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการกราบ การไหว้ การบูชาพระ การประเคน การกรวดน้ำ การอาราธนาศีล ๕ การอาราธนาพระปริตร การอาราธนาธรรม การตักบาตร การถวายสังฆทาน การถวายผ้าป่า และกฐิน การจัดสถานที่บำเพ็ญกุศล การนิมนต์ ใบปวารณา

๔. ความรู้ความเข้าใจและการปฏิบัติตนเกี่ยวกับวันสำคัญและเทศกาลสำคัญทางพระพุทธศาสนาและทางวัฒนธรรมประเพณีของชาวพุทธไทย โดยเน้นการปฏิบัติด้วยความรู้เข้าใจ ความหมาย ความมุ่งหมายและทำให้เกิดคุณค่าที่แท้จริงทางจิตใจ และทางวัฒนธรรม

๓ คาบ

๔.๑ วันและเทศกาลสำคัญทางพระพุทธศาสนา

- วันมาฆบูชา
- วันวิสาขบูชา
- วันอาสาฬหบูชา
- วันอัฐมีบูชา
- วันเข้าพรรษา
- วันออกพรรษา
- เทศกาลกฐิน

๔.๒ วันสำคัญทางวัฒนธรรมของชาวพุทธไทย

- วันสงกรานต์
- วันสารท
- วันลอยกระทง

๖. ภาวนา

จุดประสงค์เฉพาะวิชา

๑. ให้รู้เข้าใจหลักการทั่วไป และหลักปฏิบัติเบื้องต้นแห่งสมถภาวนา และวิปัสสนาภาวนา พร้อมทั้งความหมายของคำศัพท์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และสามารถแยกให้เห็นความแตกต่างหลากหลาย
๒. ให้รู้จักแยกได้ ระหว่างหลักการที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับวิธีการและรูปแบบการปฏิบัติที่อาจแตกต่างกันหลาย
๓. ให้ฝึกปฏิบัติให้มาก ทั้งในเวลาเรียนและนอกเวลาเรียน จนเกิดความคุ้นชินเป็นปกตินิสัย และได้รับผลอย่างน้อยเกิดความรู้สึกสงบ โปร่งเบา และพอใจ เป็นพื้นฐานของการปฏิบัติยิ่ง ๆ ขึ้นไป
๔. ให้เห็นความสัมพันธ์อย่างอิงอาศัย และเสริมกันระหว่างปริยัติกับปฏิบัติที่จะนำไปสู่ผลที่มุ่งหมาย คือ ปฏิเวธ
๕. ให้รู้จักนำความรู้ในหลักการและวิธีปฏิบัติแห่งการเจริญภาวนาไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

แนวสังเขปวิชา

ศึกษาหลักการและหลักปฏิบัติเบื้องต้นแห่งสมถภาวนา และวิปัสสนาภาวนา ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความหมายและสาระสำคัญของภาวนา บุพภาคแห่งการปฏิบัติ รูปแบบที่เกื้อกูลต่อการเจริญภาวนา ฝึกปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน ๔ พอเป็นแนวทางในการเจริญวิปัสสนาภาวนา และนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

รายการศึกษา

ศึกษาหลักการและหลักปฏิบัติเบื้องต้นแห่งสมถภาวนา และวิปัสสนาภาวนาและฝึกปฏิบัติพอสมควรที่จะให้เห็นคุณค่าและได้รับประโยชน์สุข พอเป็นพื้นฐานของความเจริญงอกงามในการปฏิบัติธรรม

๗ คาบ

๑. ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับความหมายและสาระสำคัญของภาวนา

๑.๑ การจำแนกความหมายและความแตกต่างระหว่างภาวนา ๒ คือ สมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา

๑.๒ ความหมายของกรรมฐาน พร้อมทั้งนัยที่แตกต่างและที่ใช้แทนกันได้ กับคำว่า ภาวนา คือ สมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน

๑.๓ ความหมายและความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับองค์ธรรมสำคัญในการเจริญภาวนา โดยเฉพาะสมาธิ สติสัมปชัญญะ และปัญญา

๒. บุพภาคแห่งการปฏิบัติ และรูปแบบที่เกื้อกูลต่อการเจริญภาวนา

๒.๑ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกรรมฐาน ๔๐ เพียงแค่พอให้รู้ว่ามีข้อปฏิบัติมากมายที่จะเลือกได้ให้เหมาะกับจริตในการบำเพ็ญสมถภาวนา

๒.๒ บุพภาคแห่งการปฏิบัติ เริ่มแต่การแสวงหากัลยาณมิตรจนถึงพิธีสมาทานกรรมฐาน

๒.๓ การนั่งสมาธิหรือการนั่งคู้บัลลังก์

๒.๔ การจงกรม

๓. เรียนรู้และฝึกปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน ๔ พอเป็นแนวทางในการเจริญวิปัสสนาภาวนา

๓.๑ กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน

๓.๒ เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน

๓.๓ จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน

๓.๔ ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

๔. การนำความรู้ในหลักการและประสบการณ์จากการเจริญสมาธิ และเจริญสติสัมปชัญญะ
ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน